

suhe cunje, ker izkušnja uči, da se pod njimi žužki posebno radi zbirajo. Še uspešneje bode to pokladanje, ako ob surovem vzpomladnjem dnevi v cunje zaviješ vroč kamen ali kos razgrete opeke, kajti toplota jih sosebno vabi in mami. Pokončavati jih pa moraš trikrat na leto, prvokrat vzpomladi, ko so se hrošči prebudili iz zimskega spanja in se pripravljajo k ploditvi, drugič prve dni meseca julija, ko se prikaže prvi zarod, in potem še enkrat v začetku meseca septembra, ko je dozorel drugi zarod, ki bi se množil prihodnjo vzpomlad.

*Vprašanje 124.* Ali bi bilo dobro, sadno drevje škropiti z bakrenim vitrijolom, da se pokona razna zalega, zlasti pa gosenice zmrzlikarja, katerih je tod pri nas vse polno? (Fr. G. v Š. na Goriškem.)

*Odgovor:* Bakreni vitrijol ne more kaj prida pomagati, ker uniči le glive. Prav zelo bi pa priporočali, poskusiti s kreolinom, katerega izdeluje in prodaja naš rojak Fran Zmerzlikar (Creolin-Fabrik zu Deutsch-Wagram bei Wien). Na 100 delov vode primešajte 5 delov kreolina ter škropite to zmes na drevje, rastline itd., in pomori vam vse mrčese, njih zalego, gosenice itd.

*Vprašanje 125.* Kje je dobiti prasičev pravega jorkširskega plemena? (J. Gr. v Koboridu.)

*Odgovor:* Naša družba priskrbuje svojim udom prasiče tega plemena, a jih v enem letu ni mogla toliko dobiti, da bi jih dosedaj dala vsem tistim udom, ki se so za nje oglasili. Gotovo jih dobite pri oskrbništvu grajščin nadvojvode Albrehta v Tešenu v Šleziji, a osem-tedenski prasiček stoji tam na mestu 25 gld.

*Vprašanje 126.* Imam kobilu, katera se mi nič kaj ne redi, ter mislim, da ima gliste. Poskušal sem že razna sredstva, na pr. grenko sol, pa brez uspeha. Priporočajo mi sedaj žvepleni cvet. Ali je to zdravilo dobro? (J. Gr. v Kob.)

*Odgovor:* Če ima konj res gliste, najbolje pomaga pravilno krmljenje. Po leti je najboljša zelena klaja, po zimi pa dobro seno s korenjem, soljeno in potreseno z moko od zmletega suhega brinja. Da mu gliste preženete, pa dajajte konju pelinovca vsak dan po dvakrat ali trikrat, v vodo ožetega. Pred vsem Vam pa priporočamo vprašati živinozdravnika.

## Podučne stvari.

### Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

173.

### Roža pri Arabcih in Turkih. Roža na Francoskem in Angleškem.

Sedaj so nastali slabi časi rožam, kakor tudi ostalemu cvetju, in to je trajalo več vekov. Vrtovi in cvetlice so našli edino zaščito za samostanskimi zidinami. Tu so

se gojile tudi rože, in od tu so se jele polagoma seliti na plemiške vrtove. Samostanski vrtovi so bili v Italiji že dosta zgodaj skrbno urejeni, in kmalu so jih začeli na isti način urejati tudi po ostalej Evropi. Temu je prišel na pomoč še Karol Silni, ki je bil velik ljubitelj gospodarstva in vrtnarstva. Dal si je urediti velike vrtove, in mej cveticami so dobile rože prvo mesto. Znamo to s popisa, v katerem Karol našteva one rastline, katere so se imele po njegovih vrtovih zasaditi. In sedaj je začela roža zopet svoje gospodstvo širiti po Evropi.

Kedar je arabski narod prenesel svojo oblast v Španjolsko in Sicilijo, zgradil je monumentalnih palač in okoli njih je napravil vrtove z novim uresnim rastlinjem. Prinesel je tudi najkrasnejših rož z vzhoda, mej katerimi so bile na posebnem glasu damaščenske. Da so se Arabci v Španjolskeji na veliko bavili z vzgojem rož, priča nam to, ker so napravljali veliko množino rožne vode. Na vzhodu so bile ves ta čas rože največje lepote po vrtovih, in ko je za križanskih vojsk prišla Evropa v bližjo dotiko z vzhodom, dobila je od tam tudi najlepših rož. V Evropo so dospele sedaj velike množine damaščenske in drugih rož, ki so se nastanile najpreje po italijanskih vrtovih. Na prekrasnih vrtovih, kateri so se začeli vzdigati v Fiorenci, nadkrilile so rože s svojo lepoto vse ostalo cvetje. V 16. in 17. veku so se začele rože dalje po Evropi širiti. V tem času je prihajal Dunaj prav mnogo v dotiko s Carjigradom, in da si so bile te dotike dosta potov prežalostne za kulturni razvoj naš, vendar so nam donesle veliko množino najlepših uresnih rastlin z vzhoda. Do takrat ni bilo po evropskih vrtovih cvetja, katero bi pred junijem cvelo, a z novimi turškimi doseljeniki so dobili naši vrtovi cvetnato obleko že z rano pomladjo. In med temi raznimi uresnimi rastlinami so bile na prvem mestu vzgodne rože. Turki so prinesli ljubezen do rož z vzhoda, in po vseh njihovih vrtovih je imela roža najdostojnejše mesto. Bila jim je ona neka svetinja. Kedar je Mohamed zletel v nebesa, tako pripoveda koran, pognale so bele rože od znoja, ki je na zemljo pal s preroka; kaplje znojne z njegovega konja so se spremenile v rumene, a z nadangela Gabrijela v rudeče rože.

Rože so se kmalu razširile po vsej ostalej Evropi, in sedaj je ljubezen do rož od dne do dne rasla. Na to so dospele v Evropo prekrasne nove vrste rož s severne Amerike, s Kitaja, in umetno vrtnarstvo je začelo stvarjati vse več novih vrst. In sedaj so dobile rože najlepše svoje pristanišče v Francoskeji. Tu jim stoji prestolj, od tu pošiljajo svoje žarke po ostalem svetu. S finim ukusom so uobličili Francozi vse umetnosti in veščine, in postali so tudi uzor v vrtnarstvu in vzgoju rož. Na francoskih vrtovih so nastale v novejšem času vse one najlepše vrste rož, katere se danes po naših vrtovih šopirijo. Starejše naše vrste so se morale novim francoskem umakniti, ker jih one nadkriljujejo z veličino

z bojo svojega cvetja, z obliko in s sijajem svojega perja. No najvažnejše je pa to, da francoske rože dolgo cveto. V starodavnem času so preslavljali rože paestumske, ker so dvakrat na lelo cvele, dočim so dandanes neke francoske rože celo poletje v cvetju, a v južnej Francoskej tudi celo leto. Pesniki, ki so preslavljali rože, tožili so edino radi tega, da prekmalu ocveto. No dandanes je drugače.

V Francoskej je bila in tudi ostane roža vedno najljubša cvetlica. Tu je uže v šestem veku sv. Medard, katerega zlasti naši gospodarji radi dežja dobro poznajo, uredil praznik rož, na katerem je poglavarstvo v vasi Sallency vsakega leta najlepšo in najčednostnejšo dekličo olepotičililo z rožnim vencem. Kedar je pri razkošnih gostbah troubadoure dobil od gospe rožo, takrat je bil najsrečnejši, ker je vedel, da mu se je s tem največja hvala izkazala.

Navzlic tolikej slavi, kdo bi mislil, da bi roža, ta slika in prilika ljubezni in veselja, mogla pa kedaj postati znak mržnje in neprijateljstva! In vendar se je tako zgodilo in sicer za gradjanske vojske, ko je brat brata klal. Bila je to bela in rudeča roža v Angleškej, dve neprijateljski stranki, vsaka nalepotičena s svojo rožo. Dve sorodni kneževski hiši, York in Lancaster, poganjali sta se za kraljevski prestolj. Prva si je izbrala za znak belo, a druga rudečo rožo. V krvavej vojski, ki je trajala do 30 let, pale so najodličnejše glave, in ni bilo miru, dokler ni 1486. l. ženitbena zveza spojila rudeč z belo rožo, dokler roža ni postala simbol ljubezni in sreče. Pred par leti je poginila v Londonu roža, za katero pričajo, da je ena teh strank svoje neprijateljske znake ž nje trgala.

174.

### Postanek rože. Rožna voda in rožno olje v Bolgarskej.

Zibel rožam je zmernem pasu severne polovice naše zemlje. V tem pasu se je vzdignila ljudska kultura do najvišje stopnje, in tu se je rodila tudi roža. Rože rasto divje po vsej Evropi, razen v hladnih in pustih krajih na severu, potem v Aziji okoli Kavkaza, v Malej Aziji, Perziji in Kitaju, in po vsej severnej Ameriki.

Svoje kraljevsko dostojanstvo in vso lepoto svojo, je prejela roža s človeških rok. Divja roža ima samo pet peres, kakor njene rojakinje jagoda, malina, hruška in jablana. Kedar je divja roža v polnem cvetju, prikazuje se nam vendar dokaj dražestna, toda samo malo časa, ker se kmalu ospe. Človek je začel presajati divjo rožo, kedaj, tega ne moremo pogoditi. Čim večkrat je bila presajena na dobro zemljo, tem bolje se je popolnovala. Dogodilo se je z rožo prav tisto, kar se je dogodilo z vsemi kulturnimi bilinami.

Divje rože se v prirodi dosta potov same mej seboj oplojajo in križajo, in tako dve razni vrsti napravite novo tretjo, v katerej so svojstva ene druge vrste. Kar priroda stvarja, tisto zna vrtnar umetno napravljati. In tega sredstva se vrtnar tudi rad poprijema ter prenaša prah z ene rože na drugo. On ve, da hoče na ta način dobiti novo rožo, na katerej se hočejo združiti na nenavaden način svojstva ene in druge vrste, in da se taki bastardi navadno odlikujejo s tem gostejšim in lepšim cvetjem, da dalje cveto, in dosta potov dobe še tudi novih lepih svojstev. Najlepše naše rože po vrtovih so taki bastardi. Stvorili so jih umni vrtnarji. In kedar se je posrečilo vrtnarju napraviti novo lepo vrsto, potem jo lahko razplodi s cepljenjem. Na ta način se more nova plemenita vrsta v nekaj letih po vrtovih vsega sveta razširiti.

Roža ni samo krasna na pogled, ona ima tudi jako prijeten duh. Starodavni narodi so uže umeli izvleči iz rožnega cveta dušečo tvar ter napraviti ali rožno vodo, ali rožno olje. Rože oberó in pomečejo v kotel in zalijó z vodo. Kotel se sedaj s pokrovom zapre in pod njim ogenj naredi. Ako ste videli kako se žganje kuha, morete razumeti, kako se rožna voda in rožno olje napravljata. Znano je, da vse rože ne dišejo jednako, ker ene imajo v sebi več, druge manj rožnega olja. Ako vzamemo rože, katere imajo v sebi mnogo olja, naredi se na površju rožne vode, rožno olje. Od rož slabjšega duha se dobiva voda, na katerej se zelo težko nabira olje, in zato se taka voda z oljem vkup, ker je ima, prodaja kot rožna voda. Pa tudi voda od boljših rož, kedar ž nje posnemajo olje, ima še vedno ugoden duh, in je zato v trgovini one iste vrednosti, kakor voda slabših rož, s katere olja niso posneli.

Rožna voda in rožno olje sta bila uže v starem veku poznata. Homer omenja rožnega olja, in starodavni Rimci so bili zelo razkošni z rožno vodo in z rožnim oljem. Grki in Rimci so dobivali rožno olje z vzhoda, ker je sami niso znali prirejati. Najglavnejše zemlje, katere so od nekdanj rožno olje proizvajale, bile so Perzija, Indija in Egipt. Kedar so Turki prenesli v Evropo kulturo vzhodnjega cvetja, začeli so delati tudi rožno olje, in ž njihovih rok je prevzel to delo bolgarski narod okoli Balkana. Rožno olje, ki se prireja na vzhodu, ne prihaja v Evropo, potroši se kar na mestu. Vse rožno olje, ki je moderna Evropa, zlasti Francoska in Angleška v svojej parfimeriji potroši, prihaja edino z Bolgarske. Južno pod Balkanom okoli Kazanlika se širijo prekrasne doline in brežički, katere je marljiva roka bolgarska premenila v najdražestnejše rožne vrtove. Potniki ne morejo dosta živo popisati krasote teh rožnih perivojev.

(Dalje prihodnjič.)